

A kullancsok

A kullancsok a pókszabásúak közé tartozó, gerinceseken élősködő, vérszívó ízeltlábúak. Életciklusuk jellemzően három fejlődési alakon keresztül zajlik: a petéből kikelő lárvá vérszívást és vedlést követően nimfává alakul, amely újabb táplálkozás és vedlés után ivarérett alakká fejlődik. Vérszívásuk során számos betegség kórokozóját képesek a gazdaszervezetbe juttatni. Hazai fajaik közül emberen leggyakrabban a közönséges kullancs (*Ixodes ricinus*) fordul elő.

A közönséges kullancs biológiai sajátosságai

A nőtény több ezer petét rak, melyekből a lárvák a hőmérséklettől függően hetek-hónapok múlva kelnek ki. A fejlődés teljes időtartama átlagosan 2-3 év. Mindhárom fejlődési alak vért szív: kis rágcsálókon, földön fészkelő madarakon, hüllőkön, vadon élő emlősökön, háziállatokon, valamint az emberen táplálkoznak. Fűszálakon, a bokrok levelein, legfeljebb 1,5 méter magasságban, a lábaikon levő karmok és tapadókorongok segítségével megkapaszkodnak, és várakoznak a megfelelő táplálkozási alkalomra. A vért adó gazdát az általa kilélegzett szén-dioxidból, a bőrön át kiválasztott különböző anyagokból, a testhőmérsékletből és a mozgás keltette rezgésekből álló komplex inger révén érzékelik. A gazdaszervezet tollzatára, bundájára, ruházatára pillanatszerűen, a lábakon lévő karmok segítségével kapaszkodnak fel. A kifejlett nőtények – amelyek az embert érő csípések túlnyomó többségéért felelősek – vérrel teleszívott állapotban eredeti méretüknek mintegy 10-szeresére, a ricinus magjához hasonló méretűre duzzadnak meg.

Az emberre kapaszkodott kullancs a ruhán vagy a bőrön továbbmászik és akár több tíz percen keresztül keresi a bőrön a megfelelő beszúrási helyet. A bőrből magától csak 3-8 nap múlva, a vérszívás végeztével esik le.

Nagy számban különösen tavasszal április-június között és ősszel, szeptemberben fordulnak elő. Száraz időben a nedves avar alá húzódnak.

A közönséges kullancs terjedése

Az emberre esős, nyirkos, de meleg időben, többnyire a kerti munka során vagy kirándulás közben kapaszkodik fel. Kertjeinkbe a háziállatok, a földön fészkelő madarak és a vadon élő kisemlősök "potyautasaként" kerül be.

A közönséges kullancs ártalma

Több betegséget terjeszt, melyek közül a két legfontosabb a kullancsencephalitist és a Lyme-kór. Vérszívása többnyire teljesen fájdalomtalan, így észrevétlen marad, mivel a szúrásatornába fecskendezett nyálnak érzéstelenítő hatása van. A fertőzött kullancs nyálmirigyéből a megbetegedést előidéző kórokozók csak a beszúrást követő 4-6 óra múlva, a felesleges vér visszaöklendezésekor kerülnek az emberbe.

A kullancsencephalitis vírusa a vadon élő állatokról az emberre kullancscsípés, a beszáradt kullancsok porának belélegzése, vagy frissen fejt forralatlan tej (főként kecsketej) fogyasztása révén kerül át. A fertőzések jelentős része tünetmentes, kisebb része pedig influenzára emlékeztető betegségi tünetekkel, lázzal, fejfájással, rossz közérzettel zajlik le. Egyes esetekben azonban súlyos idegrendszeri tünetek is kialakulhatnak. A betegség zömében teljes gyógyulással végződik, de maradandó bénulás, pszichés és mentális zavarok a betegek 6-20%-ánál előfordulnak. A betegség terjesztése szempontjából kizárólag azok a kullancsok

veszélyesek, amelyek vírust hordoznak. Laboratóriumi vizsgálatokkal is igazolt természeti góccok – ahol a vírust hordozó kullancsok aránya a legmagasabb – elsősorban az ország délnyugati, nyugati és északi területein található, melyek a szomszédos országok (Szlovákia, Ausztria, Szlovénia, Horvátország) természeti gócaival is összefüggésben vannak. Ezekben a helyeken is csak a kullancsok töredéke hordozza a vírust. Ebből következően a fertőzés, különösen a súlyos megbetegedés lehetősége rendkívül csekély.

1998 és 2009 között évente 43-84 esetet igazoltak hazánkban.

A Lyme-kórt okozó baktérium (*Borrelia burgdorferi*) a vadon élő állatokból kerül a kullancsba. 1998 és 2009 között évente 992-1811 esetet dokumentáltak hazánkban.

A betegség legjellegzetesebb klinikai tünete a vándorló bőrpír, amely általában néhány napos lappangási idő után a beszúrás helyén jelentkezik. A bőrelváltozás mindig kis kerek folt formájában kezdődik, majd a széli részeken terjedve, középen halványulva, gyűrűt formál. A bőrjelenséget enyhe helyi fájdalom, égő érzés, ritkán viszketés kísérheti, de felléphet magas láz, fej- és izomfájdalom, valamint agyi izgalomra utaló tünetek is. Igen ritkán, a kullancscsípés után 1-2 hónap múlva szívpanaszok és neurológiai tünetek (zsibbadás, végtagfájdalom, perifériás ideggyulladás) is jelentkezhetnek. Legtöbbször azonban semmilyen társ tünete nincs. Védőoltás nincs ellene, de megfelelő gyógyszeres kezeléssel jól gyógyítható. 1998 és 2009 között évente 992-1811 esetet dokumentáltak hazánkban.

Mindkét megbetegedés gyanújakor forduljunk orvoshoz!

Védekezés a kullancsok ártalma ellen

Az *irtás*ukra korábban alkalmazott permetezés jelenleg nem alkalmazható, mivel kullancsirtásra engedélyezett irtószer nincs a piacon.

Napjainkban a kémiai kullancsirtás legfontosabb alternatívája a **megelőzés** céljából alkalmazott **egyéni védekezési módszerek**. Közöttük kiemelt jelentőségű a bőrbe fűrődött kullancs mielőbbi felderítése és eltávolítása, az ún. **kullancsvizit**, illetve a **kullancsriasztó** szerek használata. Kullancsencephalitis ellen rendelkezésre áll **védőoltás**. Mivel e betegség kórokozója nyers tej közvetítésével is szervezetünkbe juthat, elengedhetetlen a frissen fejt **tej forralása**. A **társállatok kullancscsípéssel szembeni védelme** – amely állategészségügyi szempontból is fontos – a gazdák felelőssége.

Kullancsvizit. Turistaként lehetőleg **kerüljük el** a kullancsokban gazdag, sűrű aljnövényzetet, bozótost, valamint az erdőkben **csak a kijelölt gyalogutakon** haladjunk.

Ha a bőrünkbe befűrődött kullancsot **időben felfedezzük és eltávolítjuk**, akkor nem kerülhetnek a kórokozók a szervezetünkbe, ugyanis az állat jellemzően csak a beszúrás követő néhány óra múlva juttatja kórokozókkal fertőzött nyálát az emberbe. Ezért a kerti munkát befejezve vagy a természetjárásból hazatérve vegyük gondosan szemügyre azokat a területeket, elsősorban a hajlatokat és a deréktájékat, ahová a kullancsok előszeretettel befúrják magukat. Mivel felismerésük nehéz – a kifejtett példány vérszívása során lencsényi anyajegyre hasonlít – ezért figyelmes keresésre van szükség! A természetben járva a nap során többször is érdemes ruházatunkat (különösen a cipőt, a zoknit és a nadrágszárat) figyelmesen átvizsgálni, mert a kullancsok az aljnövényzetről ránk kapaszkodva elsőként itt keresnek beszúrásra alkalmas helyet. A kirándulóruházat megválasztásakor szempont lehet, hogy a **világosabb színű ruhaneműn** könnyebb észrevenni a sötét színű kullancsokat.

Az eltávolításhoz legalkalmasabb egy vékony hegyű csipesz, amellyel a kullancsot a bőrhez minél közelebb foghatjuk meg anélkül, hogy az utótestét összenyomnánk. A megragadott

kullancsot lassú, de határozott mozdulattal húzzuk ki a rögzülési pontból. eltávolításukhoz speciális eszköz is vásárolható (pl. a gyógyszertárakban beszerezhető Dr. Kapiller-féle[®] kullancs-eltávolító kanál), de szükség esetén két körmünk közé fogva, gyengén csavaró mozdulattal is kihúzható a kullancs.

Eltávolításkor a kullancs szájszerve könnyen leszakadhat és a bőrben maradva idegen testként viselkedik, a szálkához hasonlóan gennyedést okozhat. Ennek kezelése orvos feladata lehet. A beszúrás helye a kullancs eltávolítása után is néha még napokig vörös és viszket.

A különféle **kullancsriasztó szerek** (pl. **AUTAN, JOHNSON OFF, PROTECT, SZUKU, UNISTOP, VAPE DERM** stb.) a kullancsokat a kezelt bőrfelületről távol tartják, így csípésüket megakadályozzák. Az egyes készítmények (aeroszol, krém, folyadék, gél, törlőkendő stb.) hatásának időtartama a felvitt mennyiségtől függ. A rovarriasztó szerekkel a szabadon hagyott bőrfelületeket kell bekenni, de az aeroszol palackkal a ruházat is kezelhető.

A kullancsencephalitis leghatékonyabb megelőzési módja a **védőoltás**, amely 3 oltásos alapimmunizálásból áll. Az oltást a megfelelő védettség kialakulása érdekében ajánlott a hideg évszakban elkezdni. A hosszantartó védettség biztosítása érdekében 3 évenként emlékeztető oltás szükséges. Nyers kecske-, tehén- és juhtejet ne fogyasszunk forralatlanul, illetve pasztörizálatlanul, mert a kullancsencephalitis vírussal fertőzött állatok a kórokozót a tejbe kiválasztják, és elfogyasztásával létrejöhet a fertőződés.

A települések parkjaiba, illetve a kertekbe a természetbe kijáró, vagy ott sétáltatott kutyák, macskák jelentős mennyiségű kullancsot hurcolhatnak be. Különösen az **ebek kullancscsípéssel szembeni védelme** fontos. Ez pl. spot-on készítményekkel, impregnált nyakörvekkel, valamint a szőrzet kezelésével biztosítható.

A kullancsok közvetítésével terjedő fertőző betegségekről, valamint a kullancsok elleni védekezésről részletes információk találhatóak a Központ által kiadott, Módszertani levél a kullancsok elleni védekezésről c. kiadványban, amely a www.oek.hu honlapon ingyenesen letölthető (bal oldali menüsor: „Epinfo” → „Különszámok 2009” → „2. Módszertani levél a kullancsok elleni védekezésről”).